

Griekse taal en letterkunde

Staatsexamen vwo

Programma van toetsing en afsluiting

2009

Inhoudsopgave

Opzet	3
Het examenprogramma	3
Het centraal examen	3
Het commissie-examen	4
De beoordeling van het commissie-examen	4
Het eindcijfer	4
Bijlage 1	5

Griekse taal en letterkunde

Opzet

Het examen bestaat uit een centraal examen en een commissie-examen.

Het centraal (schriftelijk) examen wordt afgenomen in een zitting van 180 minuten.

Het commissie-examen wordt afgenomen in de vorm van een mondeling examen van 25 minuten.

Direct vóór het mondeling examen krijgt de kandidaat 20 minuten de tijd om zich voor te bereiden aan de hand van een door de examinerator aangeleverde tekst.

Het examenprogramma

Griekse taal en letterkunde	centraal examen	commissie-examen
Domein A: Taalreflectie	X	X
Domein B: Tekstreflectie	X	X
Domein C: Cultuurreflectie	X	X
Domein D: Zelfstandige oordeelsvorming		X
Domein E: Oriëntatie op studie en beroep		X
Domein F: Informatievaardigheden		X

Een beschrijving van de eindtermen is te vinden op:

www.eindexamen.nl > kies linksboven: 2009 > vwo > Grieks > examenprogramma: Grieks, vwo nr 2: examenstof. U kunt de syllabus van dit centraal examen vinden op www.examenblad.nl (VWO- talen-Grieks-2009-syllabus in PDF).

Het centraal examen

Tijdens het centraal examen is het gebruik van een woordenboek toegestaan.

De eindtermen worden geëxamineerd aan de hand van een jaarlijks wisselend voorgeschreven pensum van Griekse en uit het Grieks vertaalde teksten die zijn gekozen vanuit een thematische invalshoek. De minister zorgt voor de vastlegging van de examenstof in een syllabus. Daarin is de thematiek omschreven tezamen met het benodigde referentiekader en de daarvoor relevante termen en begrippen.

De syllabus omvat voorts de verwijzing naar:

- een selectie van Griekse teksten met een omvang van 20 pagina's (Oxford Classical Text), die voor het thema relevant zijn en die zijn ontleend aan het werk van één auteur;
- een selectie van ten hoogste 50 pagina's van uit het Grieks vertaalde teksten die eveneens betrekking hebben op het thema.

Voor het examen in 2009 is het examenonderwerp:

genre: Epiiek,

kernauteur: Homerus,

titel: Lief en leed bij mens en god in de oorlog .

Teksteditie: D.B. Monro & T.W. Allen, *Homeri Opera, Ilias*, Oxford³ 1920 (Oxford Classical Texts)

In het centraal examen komen de volgende onderdelen aan de orde:

- het vertalen van een niet tot het pensum behorende geannoteerde Griekse tekst uit het werk van de kernauteur;
- het beantwoorden van vragen over één of meer teksten uit het in het Grieks gelezen pensum;
- het beantwoorden van vragen over één of meer teksten uit het in vertaling gelezen pensum;
- het beantwoorden van vragen over één of meer niet tot het pensum behorende, uit het Grieks vertaalde teksten die inhoudelijk verwant zijn met de thematiek van het pensum en/of het

beantwoorden van vragen over één of meer niet tot het pensum behorende teksten uit latere perioden, die inhoudelijk verwant zijn met de thematiek van het pensum.

Het commissie-examen

De domeinen worden geëxamineerd aan de hand van een door de staatsexamencommissie vastgesteld pensum van Griekse en uit het Grieks vertaalde teksten. Het pensum bevat een selectie van Griekse teksten met een omvang van tenminste 20 pagina's waarin één of meer van de genres epische poëzie, tragedie, filosofisch proza en historisch proza zijn vertegenwoordigd en een selectie van tenminste 50 pagina's van uit het Grieks vertaalde teksten. Uiterlijk twee jaar voorafgaand aan de afname van het examen maakt de staatsexamencommissie de samenstelling van het pensum voor het commissie-examen bekend: in principe wordt daarvoor het pensum gekozen van het centraal examen, één of twee jaar voorafgaand aan het commissie-examen. Inhoudelijke en thematische overlap met het centraal examen wordt daarbij voorkomen.

Het commissie-examen Griekse taal en letterkunde in 2009 gaat over genre 'filosofisch proza'. Kernauteur Plato. De titel: 'Socrates, portret van een veelzijdig Athener.

Het *mondeling examen* wordt afgenomen in juli (bij scholen voor v.s.o. eind juni/juli). Direct voor het mondeling examen krijgt de kandidaat 20 minuten voorbereidingstijd. Daarbij is het gebruik van een woordenboek toegestaan.

Het mondeling examen bestaat uit het beantwoorden van vragen over gelezen teksten en over de achtergronden.

De kandidaat moet vragen beantwoorden over het hierboven vermelde pensum voor het commissie-examen. De kandidaat krijgt ter voorbereiding hierop gedurende 20 minuten voorafgaand aan het mondeling examen één of meer teksten te lezen. Hierbij wordt ook gevraagd om een gedeelte te vertalen.

De beoordeling van het commissie-examen

Tijdens het mondeling examen komen drie deeltijfers tot stand:

- één voor het vertalen van een gedeelte van de voorgelegde tekst(a),
- één voor het beantwoorden van vragen over die tekst (b),
- één voor het beantwoorden van achtergrondvragen (c).

Het cijfer voor het commissie-examen wordt bepaald door de formule $(2a + 2b + c) : 5$, afgerond op 1 decimaal.

Het eindcijfer

Het eindcijfer wordt als volgt berekend:

(het cijfer voor het centraal examen + het cijfer voor het commissie-examen) : 2, afgerond op een geheel getal.

Bijlage 1

De minimumlijst Grieks

De minimumlijst Grieks bestaat uit drie delen: I vormleer, II syntaxis, III stilistische middelen. Deel I en II bevatten een opsomming van de taalkundige verschijnselen die kandidaten moeten kennen. De terminologie in deze lijst wordt bij de kandidaten bekend verondersteld. Er is zo veel mogelijk gekozen voor een Nederlandse terminologie. In een aantal gevallen is de voorkeur gegeven aan het gebruik van een technische term, zoals indicativus en nominativus. Soms is er om praktische redenen voor gekozen twee termen naast elkaar te hanteren (bij voorbeeld lijdend voorwerp / object, i.v.m. een term als objectsinfinitivus); dit is aangegeven door middel van een schuine streep.

Deel III bevat een overzicht van stilistische middelen die door de CEVO bekend worden verondersteld. Er is een aanvulling voor de drie kernauteurs opgenomen. Afhankelijk van het gekozen pensum kunnen er door de VCKT aanvullingen op deze auteursgebonden lijsten worden opgenomen in de syllabus.

Sommige onregelmatige vormen in deze lijst zijn met meer of minder moeite in het bij het examen toegestane woordenboek of in de grammaticakatern te vinden. Ze zijn hier opgenomen, omdat de CEVO bij de inschatting van de beschikbare tijd voor de vertaalopgave ervan uitgaat dat deze vormen behoren tot de parate kennis van de leerlingen en dus niet behoeven te worden opgezocht.

Uit het opnemen van zulke vormen in de lijst mag daarom niet de conclusie getrokken worden dat andere onregelmatige vormen die ook in het woordenboek te vinden zijn per definitie worden geannoteerd bij de vertaalopgave.

Deel I Vormleer

1 Lidwoord

2 Zelfstandige naamwoorden

De verbuiging / uitgangen van:

- de *a/η*.stammen
- de *ο*.stammen; van de contracta alleen *νοῦς*, niet *όστοῦν*
- de medeklinkerstammen, inclusief de stammen op *.ι*, *-υ* en *.ευ*; inclusief *Ζεύς* en *ναῦς*; exclusief de onzijdige woorden van de sigmastammen op *-ας*, zoals *τὸ κρέας*; exclusief *ἡ αἰδώς*.

3 Bijvoeglijke naamwoorden

De verbuiging / uitgangen van:

- de *α/ο*.stammen, exclusief die op *.οῦς*
- de medeklinkerstammen, inclusief *μέγας* en *πολύς* en het type *ταχύς*; inclusief het type *ἀληθής* etc (niet de contractie in *.α*, zoals bijvoorbeeld *ὑγιᾶ*).
- De vorming en verbuiging van de vergrotende en overtreffende trap, inclusief de vormen *ἤττων*, *κρείττων*, *βελτίων*, *ἀμείνων*, *μείζων*, *πλείων* en de vormen *κράτιστος*, *βέλτιστος*, *ἄριστος*, *μέγιστος*, *πλεῖστος*; van de vergrotende trap op *-(ι)ων* / *-(ι)ον* alleen de ongecontraheerde vormen.

4 Bijwoorden

De vorming, inclusief de vergrotende en overtreffende trap; inclusief de vormen *μάλα*, *μᾶλλον*, *μάλιστα* en *ἥκιστα*.

5 Telwoorden

De verbuiging van *εἶς*, *οὐδείς* en *μηδείς*.

6 Voornaamwoorden

De verbuiging van de voornaamwoorden, exclusief:

- de indirect reflexiva (*οἷ*, *οἷ*, *ἔ*, *σφεῖς*, etc.)

- de gecontraheerde vormen van *ἑαυτοῦ* etc.
- de krasisvormen van *ὁ αὐτός* etc.
- de vormen (*ὁ*)του, (*ὁ*)τῶ, ἄττα en ἄττα.

7 Werkwoorden

De vorming en vervoeging / verbuiging van:

- actief, medium en passief
- enkelvoud en meervoud (de dualis niet) van: indicativus, coniunctivus, optativus, imperativus (hiervan alleen de 2e personen)
- participia in alle naamvallen
- infinitivi

Augment en reduplicatie (exclusief vormen met dubbel augment, zoals *ἔωρων*).

Vormen van praesens en imperfectum

- De thematische werkwoorden, exclusief de contracta met o-stam.
- De athematische werkwoorden
- *εἰμί* en *εἶμι* (behalve het imperfectum van *εἶμι*).

Vormen van de aoristus

- De regelmatige sigmatische aoristus (inclusief de werkwoorden op -νυμι en de vormen *ἔδοξα* en *ἀπόλεσα*) en pseudo-sigmatische aoristus.
- De stamaoristi *ἔβην, ἔστην, ἔδυν, ἔφυν, ἔγων*.
- De aoristi van *τίθημι, ἴημι, δίδωμι*
- De volgende thematische aoristi: *ἤγαγον, εἶλον, ἤσθόμην, (ἀπ)έθανον, (ἀπ)ωλόμην, ἀφικόμην, ἔβαλον, ἐγενόμην, ἦλθον, ἠύρον, ἠρόμην, ἔσχον, ὑπεσχόμην, ἔλαβον, εἶπον, ἔλιπον, ἔμαθον, εἶδον, ἔπαθον, ἐπιθόμην, ἔπιον, ἔπεσον, ἐπυθόμην, ἔτεκον, ἔτραπον, ἔτυχον, ἤνεγκον, ἔφυγον.*
- De regelmatig gevormde aoristus op .θην en de vormen *ἐβλήθην, ἐκλήθην, ἐρρήθην, ἐμνήσθην, ὤφθην, ἠύρέθην.*
- Van de passieve / intransitieve aoristi op .ην alleen de vormen *διεφθάρην* en *ἐφάνην*.

Vormen van het perfectum en plusquamperfectum actief, exclusief de coniunctivus, optativus en imperativus.

- De regelmatige gevormde kappa-perfecta.

Van het plusquamperfectum de uitgangen: -η, -ης, -ει, -εμεν, -ετε, -εσαν.

- De perfecta *ἀκήκοα, (ἀπ)όλωλα, βέβηκα, βέβληκα, γέγονα, εἶρηκα, ἔλήλυθα, ἠύρηκα, λέλοιπα, πέποιθα.*
- De perfecta *δέδοικα, ἔστηκα, οἶδα, τέθνηκα* met hun onregelmatige vervoeging.

Vormen van het perfectum en plusquamperfectum medium / passief, exclusief de coniunctivus, optativus en imperativus.

- De perfecta *ἀφῆγμαι, βέβλημαι* en *εἶρημαι*.

Vormen van het futurum, exclusief de optativus.

- De regelmatig gevormde sigmatische futura en futura attica.
- De futura *ἀκούσομαι, (ἀπο)θανοῦμαι, βουλήσομαι, γενήσομαι, γνώσομαι, δόξω, ἔξω, ἐρῶ, ἔσομαι, εὔρησω, οἴσω, ὄψομαι, πεσοῦμαι, σχήσω, φανήσομαι, φεύξομαι.*

Nota bene: Onregelmatige werkwoordsvormen die niet in de bovenstaande lijst voorkomen, maar duidelijk herkenbaar zijn (bijv. *ἔτέλεσα, ἐκελεύσθην*) worden in principe niet geannoteerd.

II. Syntaxis

1 Congruentie

Het begrip congruentie / congrueren met.

Congruentieregels met betrekking tot:

onderwerp - persoonsvorm

onderwerp - naamwoordelijk deel van het gezegde

bijstelling

antecedent van het betrekkelijk voornaamwoord

bijvoeglijke bepaling

predicatieve bepaling.

2 Gebruik van het lidwoord

- Het regelmatig ontbreken van het lidwoord bij een predicatieve bepaling en bij het naamwoordelijk deel van het gezegde.
- Het zelfstandig gebruik van bijvoeglijke naamwoorden, participia, infinitivi (zonder aanvullingen) en voorzetselgroepen.
- Het lidwoord bij eigennamen.
- Het lidwoord bij $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\varsigma$ en bij $\pi\acute{\alpha}\varsigma$.
- De verbindingen $\acute{o}\ \mu\acute{\epsilon}\nu$. $\acute{o}\ \delta\acute{\epsilon}$. en $\omicron\iota\ \mu\acute{\epsilon}\nu$. $\omicron\iota\ \delta\acute{\epsilon}$.

3 Functies van naamvallen

Nominativus

- onderwerp.
- naamwoordelijk deel van het gezegde.

Genitivus

- bijvoeglijke bepaling, inclusief de genitivus obiectivus.
- als aanvulling bij werkwoorden en bijvoeglijke naamwoorden.
- bijwoordelijke bepaling van vergelijking en tijd.
- in de genitivus absolutus.

Dativus

- meewerkend voorwerp.
- als aanvulling bij werkwoorden en bijvoeglijke naamwoorden.
- die de bezitter uitdrukt.
- bijwoordelijke bepaling van middel, wijze, maat en tijd, reden en oorzaak.

Accusativus

- lijdend voorwerp
- onderwerp in de a.c.i. en a.c.p.
- bijwoordelijke bepaling van richting, tijdsduur, afstand en betrekking.

Vocativus

Aanspreekvorm.

4 Voorzetsels

Het gebruik van de naamvallen bij voorzetsels.

5 Trappen van vergelijking

Het gebruik en de betekenis van vergrotende en overtreffende trap; inclusief $\acute{\omega}\varsigma$ en $\acute{o}\tau\iota$ + overtreffende trap.

6 Voornaamwoorden

Het gebruik van de voornaamwoorden, exclusief de relatieve aansluiting en attractie.

7 Werkwoorden

Het gebruik en de betekenis van:

- actief, medium en passief.
- deponentia.

Tijdsgebruik en aspect

Het gebruik en de betekenissen van de bij de vormleer genoemde tijden, inclusief het praesens historicum.

De volgende aspectwaarden:

- praesens en imperfectum: duur / poging / herhaalde handeling.

- aoristus: punctueel / constaterend, begin- en eindpunt van een handeling.
- perfectum en plusquamperfectum: een toestand als het resultaat van de handeling.

Het gebruik en de betekenis van:

Indicativus

- realis en irrealis

Coniunctivus

- in hoofdzinnen: aansporing, twijfel, verbod
- in bijzinnen met $\acute{\alpha}\nu$: gebeurtenis in de toekomst, herhaalde handeling / algemene gebeurtenis
- doelaangevend
- na werkwoorden van vrezen

Optativus

- hoofdzinnen met $\acute{\alpha}\nu$: mogelijkheid (vaak in combinatie met een optativus in de bijzin zonder $\acute{\alpha}\nu$), bescheiden mening, vriendelijk bevel.
- in hoofdzinnen zonder $\acute{\alpha}\nu$: wens.
- ter vervanging van indicativus of coniunctivus in bepaalde bijzinnen bij een hoofdzin in verleden tijd.

Imperativus

De infinitivus

- de begrippen gelijktijdig(heid), voortijdig(heid) en natijdig(heid)
- in a.c.i. en n.c.i
- als subject en object
- na $\pi\rho\acute{\iota}\nu$ en $\acute{\omega}\sigma\tau\epsilon$
- als aanvulling bij werkwoorden (inclusief $\xi\chi\omega$) en bijvoeglijke naamwoorden.

Het participium

- de begrippen gelijktijdig(heid), voortijdig(heid) en natijdig(heid)
- bijvoeglijk, zelfstandig en predicatief gebruik
- het participium futurum met doelaangevende betekenis
- in een genitivus absolutus met uitgedrukt onderwerp
- de participiumpartikels $\acute{\alpha}\tau\epsilon$, $\acute{\omega}\varsigma$ en $\kappa\alpha\acute{\iota}$ ($\pi\epsilon\rho$)
- als aanvulling bij $\tau\upsilon\gamma\chi\acute{\alpha}\nu\omega$ en $\lambda\alpha\nu\theta\acute{\alpha}\nu\omega$ en bij $\pi\alpha\upsilon\omicron\mu\alpha\iota$ en $\acute{\alpha}\rho\chi\omicron\mu\alpha\iota$
- in a.c.p en n.c.p. bij werkwoorden die een gevoel of waarneming uitdrukken, inclusief $\omicron\acute{\iota}\delta\alpha$.

8 Vraagzinnen

Directe en indirecte vragen, inclusief vraagpartikels.

Deel III Stilistische middelen

De CEVO gaat ervan uit dat de kandidaten vertrouwd zijn met de volgende stilistische en narratologische begrippen:

afgebeelde (= de realiteit waarnaar het beeld in een vergelijking verwijst)

allitteratie

alwetende verteller

anafoor

antithese

asyndeton

beeld (= datgene wat in een vergelijking naar de realiteit verwijst)

chiasme

climax

dramatische ironie

ellips

eufemisme

ironie

litotes

metafoor
pars pro toto
pathos
polysyndeton
prospectieve elementen
punt van overeenkomst (tussen beeld en afgebeelde)
raamvertelling
retorische vraag
retrospectieve elementen
ringcompositie
vergelijking
versnelling / vertraging
vertellerscommentaar
vertelperspectief
verteltempo
verteltijd / vertelde tijd
woordplaatsing aan het begin / einde van een regel / zin

Aanvullend voor Herodotus:

epanalepsis
woordherhaling

Aanvullend voor Homerus:

dactylische hexameter
enjambement
epitheton ornans
formule
homerische vergelijking
metrische effecten van de afwisseling dactylus - spondee
typische scène

Aanvullend voor tragedie:

enjambement
stichomythie
NOTA BENE: wanneer in vragen het begrip **tekstelement** wordt gehanteerd, wordt daarmee bedoeld: een woord, een woordgroep, een bijzin of een zin.

Spellingsregels ten aanzien van Griekse eigennamen

Ten aanzien van de spelling van de Griekse eigennamen hanteert de CEVO de volgende regels:

1. Uitgangspunt vormt de Lijst van namen uit de Griekse en Romeinse oudheid, in Van Dale, Groot woordenboek der Nederlandse taal, 13e herziene uitgave 1999.
2. Bij eigennamen die niet in deze lijst voorkomen hanteert de CEVO de spelling die aansluit bij die van de bovengenoemde lijst.
3. Bij citaten uit vertalingen / artikelen wordt de door de vertaler / schrijver gehanteerde spelling gehandhaafd. Kandidaten dienen zich ervan bewust te zijn dat er ten aanzien van de spelling van Griekse eigennamen verschillende conventies bestaan.